

Un tip monetar inedit din lotul III Copăceni, jud. Vâlcea (Tezaurul de la Tulghieș, Mireșu Mare, jud. Maramureș)

Valentin Dolfi*

Keywords: *Copăceni, Tulghieș, hoard, new monetary type, Gh. Petre-Govora.*

Abstract: *An unique numismatic type of group III from Copăceni, Valcea county (The hoard of Tulghies, Miresu Mare, Maramures County). At the early 1960's, in some private collections were reported different types of geto-Dacian coins, with the indication that they come from a hoard that had been discovered on the territory of the Copăceni Village, Vâlcea County. Research made later by Gh. I. Petre-Govora and Constantin Preda, have established that it is not a new hoard, but a group of coins from the hoard discovered at Tulghieș, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș, during the digging of trenches, the coins being brought to Copaceni by an inhabitant, who in that time was in the military service at Tulghieș. The group of coins brought to Copăceni, it consists of 8 monetary types, most of them being documented within the treasure found at Tulghieș.*

The Tulghieș hoard was discovered in the winter of 1939, on the territory of the village with the same name, the former Satu Mare County with the occasion of military works, a group of 50 to 60 coins forming the third batch of the hoard, were brought to Copăceni, Vâlcea, by Gh.I.Radu, the soldier who had discovered them and were presented later as "the Copăceni Hoard".

According to C. Preda, the new monetary type presented in this article is of type VII – "the head of Apollo and branch" – but without a circular countermark on the horse chest. The coin has been part of the priest and archaeologist Gh. I. Petre-Govora numismatic collection and according to his statement, it was purchased in 1968, together with 9 other coins belonging to the same hoard, from C. Gibescu, Poienari Village, Argeș County.

La începutul anului 1960, în unele colecții particulare sunt semnalate diferite tipuri monetare geto-dacice, cu indicația că provin dintr-un tezaur care ar fi fost descoperit pe teritoriul comunei Copăceni, jud. Vâlcea. În primăvara aceluiași an, Bucur Mitrea de la Institutul de Arheologie din București, și Octavian Iliescu, de la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, se deplasează la fața locului pentru a clarifica condițiile de descoperire a tezaurului. Din datele culese atunci, a rezultat că tezaurul ar fi fost descoperit de Elisabeta Radu prin 1941, în satul Bălteni, pe dealul Ulmetului, în punctul numit "Tortan". După descoperire o mare parte dintre monede s-a împrăștiat printre localnici. Altele au ajuns în colecțiile particulare M. Sănătescu-Bibra (Rm. Vâlcea), prof. M. Chițuran (com. Copăceni) și I. Bratu (București). Cinci exemplare provenind din tezaur au fost achiziționate de la doi localnici, de O. Iliescu pentru Cabinetul Numismatic al Academiei Române și de B. Mitrea pentru Institutul de Arheologie.

---

* **Valentin Dolfi**, bibliotecar, Biblioteca Publică „Alexandru Iliescu” Băile Govora, e-mail: bibliotecagovora@yahoo.com.

Cercetările efectuate ulterior de Gh. I. Petre-Govora și Constantin Preda au stabilit, însă, că nu este vorba despre un nou tezaur, ci de un lot de monede din tezaurul descoperit în anii 1939-1940 la Tulghieș, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș, în timpul săpării unor tranșee. Monedele au fost aduse la Copăceni, de Gh. I. Radu, un locuitor al satului care se afla în momentul descoperirii tezaurului la Tulghieș, unde își satisfăcea serviciul militar, fiind ulterior răspândite în sat de soția acestuia și indicându-se în mod eronat satul Copăceni, ca loc al descoperirii. O bună parte dintre monede, apreciată de descoperitor ca la “o cismă plină cu bani”, au fost aduse acasă, iar o altă parte s-au răspândit printre camarazii săi aflați la locul descoperirii. Din lotul monedelor aduse acasă de Gh. I. Radu, pe care soția acestuia le-a încredințat mai târziu lui Gh. Luță, noul ei soț, o parte dintre monede au ajuns în posesia unor consăteni, iar apoi în colecția lui M. Sănătescu-Bibra din Rm.Vâlcea. Cele mai multe dintre monede au dispărut însă din casă, în timpul evenimentelor din anul 1941, când România a intrat în cel de-al doilea război mondial, fără să se mai știe ce soartă au împărțit. Cu ocazia acelorași cercetări, Gh. I. Petre-Govora a reușit să mai identifice încă 21 de monede în posesia lui C. Gibescu, din com. Poienari, jud. Argeș, din care 10 piese le-a achiziționat pentru propria colecție. Ulterior, 65 de monede, cuprinzând întregul lot aflat în colecția M. Sănătescu-Bibra, în care sunt incluse și unele piese socotite “dubioase” de C. Preda, au fost achiziționate de Cabinetul Numismatic al Academiei Române¹.

Potrivit lui Gh. I. Petre-Govora, cele 65 de monede, pe care prin bunăvoința lui O. Iliescu le-a examinat personal, au fost achiziționate de M. Sănătescu-Bibra de la nomazii din Rm. Vâlcea. Cele 21 de monede care au intrat în colecția lui C. Gibescu, pasionat colecționar de monede geto-dacice, au fost achiziționate 19 din localitatea Copăceni și 2 din orașul Horezu.

Grupul de monede adus la Copăceni, cuprinde 8 tipuri monetare, total distincte între ele. Cele mai multe dintre acestea sunt documentate și în cadrul tezaurului descoperit la Tulghieș, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș. Printre monedele studiate se află tipurile: *cu urme de legendă, cu legenda completă, cu monogramă Audoleon, cu animal pe avers și siglă, cu spirală pe obraz, cu capul lui Apollon*, având pe revers *ramură sau rozetă*.

Toate aceste emisiuni își găsesc analogii cu piese identice din tezaurul de la Tulghieș și sunt tetradrahme din a doua jumătate a secolului III î. Chr., cu greutate de 12-14 g. O parte dintre monede se află în prezent la Muzeul Național de Istorie a României, Institutul de Arheologie, Muzeul Județean Vâlcea și în unele colecții particulare. Numărul exact al monedelor nu se mai cunoaște. Conform lui C. Preda, printre ele s-au strecurat și falsuri moderne, executate după monede originale din același tezaur².

Tezaurul de la Tulghieș a fost descoperit în iarna anului 1939, pe teritoriul localității cu același nume, din fostul județ Satu-Mare, de sublocotenentii C. Diaconescu și S. Chiriacescu, cu ocazia unor lucrări cu caracter militar și era format din 104 monede de argint. Tezaurul era depozitat într-un vas din argilă, spart și împrăștiat în momentul descoperirii și ale cărui fragmente nu au mai putut fi

---

¹ Preda, Petre-Govora 1975, p. 167-172.

² Preda 2008, p. 92.

recuperate. Dintre cele 104 monede, 103 erau imitații barbare după tetradrahmele lui Filip al II-lea al Macedoniei și o tetradrahmă de tip *Alexandru cel Mare*, emisă de orașul grecesc Priene. Descoperirea figura în registrul inventar al Muzeului Național de Antichități din București (în prezent Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”), sub nr.91/1939.

Imitațiile barbare conținute în tezaur sunt emisiuni ale triburilor locale din epoca *La Tène* și aparțin unor tipuri monetare foarte cunoscute în Transilvania prin numeroase descoperiri. Tezaurul conține două tipuri principale, imitații după tetradrahmele din argint ale lui Filip al II-lea. Primul tip are pe avers capul bărbos al lui Jupiter, iar cel de al doilea capul imberb al lui Apollo, pe ambele tipuri efigia fiind întoarsă spre dreapta. Din aceste două tipuri principale derivă mai multe grupe și variante³.

Potrivit martorului ocular Grigore Leș (n.5 martie 1914), din satul Tulghieș, tezaurul a fost descoperit la 15 aprilie 1939, într-o grădină ce aparținea părinților săi Ioan și Rozalia Leș, în punctul numit “Mestecăniș”, în jos de satul Tulghieș, com. Mireșu Mare (azi în jud. Maramureș), în timpul săpării unor tranșee, de un soldat aflat sub comanda locotenentului Hamei. Monedele se găseau depozitate la o adâncime de 30 cm, într-o oală de lut ars fără toarte, acoperită cu o lespede de piatră cu dimensiunile aproximative de 15 x 25 cm. După descoperire, tezaurul care număra 250-270 de monede, a fost preluat de locotenentul Hamei, cu intenția declarată de a-l preda unui muzeu din București. La sfârșitul anului 1939, doar 104 monede ajung la Muzeul Național de Antichități, fiind predate de sublocotenentii C. Diaconescu și S. Chiriacescu, menționați ca descoperitori ai tezaurului de la Tulghieș.

Acest prim lot, format din 103 imitații de tip *Filip al II-lea* și o tetradrahmă *Alexandru cel Mare*, este publicat în anul 1944, de către Dorin Popescu. Al doilea lot de monede provenind din tezaurul de la Tulghieș, format din 95 de imitații de tip *Filip al II-lea* și 6 tetradrahme *Alexandru Macedon*, a fost publicat în același an, după fotografii, de numismatul maghiar Kerenyi Andras⁴.

Lotul al treilea, format din 50-60 de monede, a fost adus în satul Copăceni, Vâlcea, de Gh. I. Radu, soldatul care îl descoperise, și a fost prezentat drept “tezaurul de la Copăceni”. Din acest al treilea lot, Octavian Iliescu a identificat cu certitudine 50 de monede: 24 de monede puse în vânzare la Rm.Vâlcea în anul 1960 (1 tetradrahmă *Alexandru cel Mare*, achiziționată ulterior de Cabinetul Numismatic al Academiei Române, 23 de tetradrahme barbare de tip *Filip al II-lea*, din care 4 exemplare au fost de asemenea achiziționate de Cabinetul numismatic, restul pieselor ajungând în colecții particulare din Rm.Vâlcea); 2 tetradrahme barbare de tip *Filip al II-lea*, dăruite de Gheorghe D. Luță din Copăceni, în anul 1960, lui O. Iliescu și B. Mitrea, una intrată în colecția Cabinetului numismatic (înreg.nr.1638 / 26.10.1960), cealaltă în colecția Institutului de Arheologie din București; 3 piese văzute de O. Iliescu și B. Mitrea, în 1960, la Copăceni, în colecția învățătorului D. Chițoran (o tetradrahmă *Alexandru cel Mare*, cu *aplustum* în câmpul stâng, dar având în plus sub tron sigla *NO*, și două tetradrahme de imitație tip *Filip al II-lea*, una cu *X* sub cal, alta cu *III* înapoia călărețului; 21 tetradrahme de imitație tip *Filip al II-lea*, identificate înainte de

---

³ Popescu 1945, p. 201-242.

⁴ András 1944, p. 9-14.

anul 1973, în diverse colecții particulare din zona orașului Rm.Vâlcea, de Gh. I. Petre-Govora⁵.

Între 28 iulie 1966 și 8 august 1967, Cabinetul Numismatic al Academiei Române a achiziționat sau a primit în dar de la colecționarul vâlcean M. Sănătescu-Bibra un număr de 68 tetradrahme de imitație tip *Filip al II-lea*, ca provenind din “tezaurul de la Copăcenii”, piese publicate ulterior împreună cu altele de tipuri similare. Având posibilitatea să studieze de aproape toate monedele geto-dacice din colecțiile Cabinetului numismatic, între care și cele provenite de la M. Sănătescu-Bibra, cercetătorul Constantin Preda a constatat la acestea din urmă unele nepotriviri, ca aspect general, tehnică și compoziție, ceea ce l-a determinat să pună la îndoială autenticitatea lor, considerându-le falsuri moderne⁶.

Ultimele cercetări făcute asupra monedelor de tip greco-macedonean emise în Dacia, în secolele III-II î.Chr., au dus la concluzia că tipurile monetare documentate în tezaurul de la Tulgheș, emise în actuala zonă de nord-vest a Transilvaniei, reprezintă emisiuni ale triburilor celtice care au locuit în regiunea amintită, timp de aproape două secole⁷.

Conform clasificării lui C. Preda⁸, tipul monetar inedit prezentat în acest articol este de tipul VII – *cu capul lui Apollo și ramură* - și nu prezintă contramarcă circulară pe pieptul calului: tetradrahmă; sec.III î.Chr.; Ag; 12,50 g; 24 mm; Av. Capul lui Apollo tânăr, stilizat, cu cunună din trei șiruri de frunze, în profil spre dreapta; Rv. Cal și călăreț la trap spre dreapta, călărețul are doar brațul stâng, care este în formă de cerc, fără contramarcă circulară pe pieptul calului.

Moneda⁹ a făcut parte din colecția preotului și arheologului vâlcean Gh. I. Petre-Govora și, potrivit relatării sale, a fost achiziționată în anul 1968, împreună cu alte 9 monede aparținând aceluiași tezaur, de la C. Gibescu din com. Poienari, jud.Argeș.

Bibliografie

András 1944 – Kerényi András, *Nagynyíresi barbár tetradrachmalelet*, în “Numizmatikai Közlöny”, XLIII, Budapest, 1944.

Iliescu 1986-1991 – O. Iliescu, *În legătură cu tezaurul monetar de la Tulgheș (jud.Maramureș)*, în BSNR, 134-139, București, 1986-1991.

Popescu 1945 – Dorin Popescu, *Le tresor de monnaies “daces” de Tulgheș*, în “Dacia - recherches et découvertes archéologiques en Roumanie”, IX-X, 1941-1944, București, Musée National des Antiquités, 1945.

---

⁵ Tohătan 1986-1991, p. 27-35; Iliescu 1986-1991, p. 37-48.

⁶ Iliescu 1986-1991, p. 41-43.

⁷ Preda, Petre-Govora 1975, p. 171.

⁸ Preda, Petre-Govora, 1975, p. 170.

⁹ Pentru că exemplarele originale nu s-au păstrat, identificarea monedelor din tezaurele de Copăcenii, Frâncești, Ionești Govorii, Jibea și Roești, care vor fi prezentate în articolele viitoare, a fost făcută prin compararea imaginilor fotografice cu datele din însemnările lui Gh. I. Petre-Govora, referitoare la aceste descoperiri.

Preda, Petre-Govora 1975 – C. Preda, Gh. Petre-Govora, *Cu privire la proveniența Tezaurului monetar de la Copăceni*, în SCN, VI, 1975.

Preda 2008 – C. Preda, *Enciclopedie de numismatică antică în România*, Ed. Enciclopedică, București, 2008.

Tohătan 1986-1991 – Radu Tohătan, *Considerații asupra tezaurului de la Tulgheș (jud. Maramureș)*, în BSNR, 134-139, București, 1986-1991.

Fig.1. Două tipuri monetare din același tezaur, care prezintă o contramarcă circulară pe pieptul calului¹⁰

Fig.2. Tipul monetar inedit fără contramarcă, (mărime 2x1).

¹⁰ Preda, Petre-Govora 1975, p. 168, Pl. II, 11-12.